

Francesc Ametller i Perer (1657/8-1726). Un jurista català al servei de Felip V*

Gemma García Fuertes

Francesc Ametller i Perer va néixer a Castellar del Vallès entre el 1657 i el 1658. Procedent d'una família camperola benestant, fou l'únic fill de Jaume Ametller de la mateixa localitat, i Maria Perer de Sant Feliu de Codines, fet que el convertí en l'hereu del patrimoni familiar, el mas Ametller.¹

L'adscripció pagesa dels progenitors de Francesc Ametller ens situa els orígens d'aquest jurista dins del món rural del Vallès Occidental a la segona meitat del segle XVII.

El terme de Sant Esteve de Castellar limitava el 1716, segons el qüestionari de Patiño "á Levante con el Termino de Sanmenat, á Mediodia y Poniente con el de Tarrasa y parte con el termino de Matadepera, á Tremontana con el Termino de San Lorenzo Savall y parte con el de Mata-

* Aquesta comunicació és un primer avanç d'una investigació en curs sobre aquest jurista català i forma part del projecte d'investigació "Teoría política, derecho y gobierno en Cataluña y Valencia (s. XVI-XVIII)", Ministerio de Ciencia e Innovación, DER2008-06370-C03-03/JURI.

1. Molts autors s'han aproximat al *cursus honorum* de F. Ametller, tot i que de forma molt col·lateral, sense que es compti amb cap biografia específica d'aquest magistrat. Atès que existeixen multitud de petites referències, solament faré esment a les següents aportacions, sense pretendre cap exhaustivitat. La primera aproximació biogràfica, que conté alguns errors, els quals s'han repetit per altres historiadors, en Joan MERCADER I RIBA, *El segle XVIII. Els Capitans Generals*, Barcelona, 1957, p. 29 i 30. La més recent en Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Barcelona, 2005, p. 161-163.

depera".² Un territori que originàriament estava sota jurisdicció reial, però a finals del segle XIV va esdevenir de domini senyorial, controlat per la família Clasquerí. Per això no serà fins a les darreries d'aquest segle quan podem parlar d'un feudalisme plenament consolidat, convertint-se aquella nissaga en senyors del terme i del castell, obtenint els fruits, censos, primícies, i més tard els delmes.

La referència cronològicament més antiga sobre el mas Ametller data del 13 de juny de 1544, quan Miquel Ametller, pagès i hereu de mas Ametller i de l'Alzina, realitzà un contracte d'establiment a favor de Bartomeu Puigvert, també de la mateixa parròquia, d'una peça de terra del lloc anomenat la Boadella. El fet que una mateixa família, com els Ametller, fossin els propietaris del mas des de la segona meitat del segle XVI fins a l'època del nostre jurista, ve a confirmar que el sistema social de l'hereu va garantir l'estabilitat del mas.³

Com sabem l'establiment era la fórmula jurídica per excel·lència de l'extensió dels conreus. La seva finalitat era la rompuda o la posada en explotació dels erms o els boscos, i caracteritzà l'estratègica utilitzada pels pagesos emfitèutes benestants, com sembla ser el cas dels Ametller, per obtenir un increment de les seves rendes.

L'heterogeneïtat del món rural català, és a dir, la seva desigualtat d'ençà el segle XIV es manifesta en el cas que acabem d'analitzar, on alguns pagesos podien subestablir les seves terres, i altres hi accedien en pitjors condicions, creant una diferenciació social que vindrà condicionada per la seva diferent capacitat econòmica.

Els habitants de Castellar van obtenir el privilegi de constituir un organisme de govern propi el 2 de desembre de 1485, privilegi que concedia "la facultat de reunir-se a la plaça al so d'un toc de campanada, i els homes singulars podien elegir els seus síndics i tractar "els negocis" que afectaven directament a la comunitat".⁴ La convocatòria i la celebració de la universitat havia de ser autoritzada pel batlle. El consell d'universitat es-

2. Joan PINYOT I GARRÓS, *El Reial Cadastre de Castellar del Vallès 1716*, Castellar del Vallès, 1985, p. 125.

3. Arxiu Històric de Sabadell (AHS), pergami 725. SGF 68/2. A.P. 620/16.

4. Gemma PERCH I VIDAL, *La Cort del Batlle de Castellar*, Sabadell, 1989, p. 43.

tava constituït pels homes “singulars” del terme, és a dir, els caps de família o focs, entre els quals hi havia dos síndics i un clavari, tots elegits pel sistema d’insaculació, mitjançant l’extracció de rodolins de les boses, sistema vigent a la major part dels municipis catalans.

Entre aquests homes “singulars” a l’acte d’universitat de l’any 1594 consta Francesc Ametller, conjuntament amb altres trenta-dos pagesos, i el batlle del terme. Molt més tard, a altre acte d’universitat convocat el 8 de juny de 1631 per la recapció de la talla, aparegué altre Francesc Ametller, un dels dos síndics de la comunitat, formant part d’un consell integrat per trenta-nou camperols.⁵

La família Ametller formava part, com hem pogut deduir, d’aquella pagesia benestant que sorgí, molt probablement, com a conseqüència de la concentració de terres, mitjançant la incorporació de masos ròncecs, aprofitant la conjuntura que provocà la davallada demogràfica del segle XIV. Una pagesia que va veure consolidat el seu status i la seva preponderància econòmica al camp català, mitjançant la Sentència Arbitral de Guadalupe (1486), definida per alguns autors com una restauració feudal i un pacte entre senyors eminents i senyors útils de bons masos.⁶

Els protocols notariais localitzats ens permeten reconstruir part de l’arbre genealògic del nostre jurista, tot i que amb llacunes, però el que ens interessa en aquest estudi és el coneixement de l’entorn familiar més immediat del nostre jurista. Així, hem localitzat les capitulacions matrimoniales de Jaume Ametller de 1648, fill de Francesc Ametller de Castellar del Vallès, i Eulàlia Umbert, natural de Santa Maria de Reixac de Montcada. Es tracta del pare d’en Francesc Ametller i Perer.

Jaume Ametller es casà en primeres núpcies amb Elisabet Tintorer, vídua d’en Pere Joan Fetjó, pagès de Sant Pere de Rubí, què era filla del pagès Montserrat Tintorer de Santa Maria del Papiol. Aportà com a dot, 320 lliures, 100 el dia del casament, altres 100 un any després de signades les capitulacions, i la resta, 165 lliures, dos anys després de signat

5. *Ib.*, p. 111 i 113.

6. Eva SERRA, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, Barcelona, 1988, p. 46-57.

el citat protocol. En segones núpcies ho feu amb la mare de Francesc Ametller, Maria Perer, filla d'un pagès de Sant Feliu de Codines.⁷

El pare del nostre jurista signà el 20 d'agost de 1658 el seu testament, un document que ens aporta diferents dades. Jaume, hereu de mas Ametller tenia altres germans, Baltasar Ametller prevere de la ciutat de Barcelona, Joan Ametller, pagès de Badalona, i Josep Ametller, pagès de Sant Esteve de Castellar.

Sabem que la seva esposa, Maria, aportà 450 lliures de dot, una quantitat que ens reflecteix el seu considerable nivell econòmic propi de la pagesia benestant. Ara bé, el més important és que confessà tenir un sol fill i hereu, Francesc Ametller i Perer, "de edat de un any poch més o menys", dada que a falta dels llibres sacramentals ens permet situar la data de naixement del nostre jurisconsult entre 1657 i 1658.

La curta edat del seu hereu li feu preveure que el mas hauria de ser explotat pel seu germà fadrí, Josep, sol·licitant dels seus marmessors que l'abonessin la quantitat anual que es considerés proporcionada a la seva tasca.⁸

Aquest mas pertanyia a la seva família des de temps immemorials, tal com presumia el nostre magistrat, un patrimoni que s'incrementà més endavant per la possessió del mas Pallàs.

L'any 1684, Francesc Ametller, ja doctor en drets, i resident a Barcelona, inicià un plet per la titularitat del mas dels Umbert de Roure, els seus avantpassats, conegut com mas Pallàs, situat a Sant Pere de Reixac al terme de Montcada. Aquest plet es dirimí a la Cort del batlle de Barberà, plet que guanyà, i ens ha permès conèixer dades significatives de altres branques familiars.

Francesc Ametller, avi del nostre biografiat, i hereu del mas Ametller casà amb Eulàlia Umbert, filla d'en Francesc Umbert de Sant Pere de

7. AHS, Arxiu de Protocols (A.P.), Anònims. Capítols matrimonials signats entre Jaume Ametller i Elisabet de Montserrat Tintoret, 8 de gener de 1648. E 160/2.

8. AHS, A.P. Notari Jaume Rojas. Testaments 1634-1663: testament de Jaume Ametller i Umbert, 191/1, f. 96 i 97.

Reixac, però més endavant ho van fer l'altre germà d'aquell, Jaume Ametller, i la germana petita dels Umbert, Paula. Si bé la pubilla era Eulàlia, seria la germana menor, Paula, qui es quedarà amb el mas Pallàs, i així mateix els seus descendents.

Francesc Ametller reclamà aquest mas adduint que ell era el descendent directe de la pubilla, Eulàlia, la seva àvia. El dret de primogenitura li fou reconegut i el mas Pallàs s'afegí al seu patrimoni. Aquesta circumstància explica que el nostre jurista signés amb el nom de Francesc Ametller i Umbert de Roure, i no amb el segon cognom matern, Perer.⁹

Aquest plet ens informa de la preocupació d'en Francesc Ametller pel seu patrimoni d'origen agrari, tot i que havia optat per instal·lar-se a Barcelona, ja doctorat en drets. Un patrimoni que va poder engrandir mitjançant aquest contenciós. El seu interès per la terra heretada queda ben palès al llarg de la seva vida, tal com tindrem oportunitat de comprovar.

El fet de conservar-se el llibre del cadastre de José Patiño de 1716 de Sant Esteve de Castellar ens permet reconstruir com era el mas Ametller a l'època del nostre magistrat.¹⁰ La grandària del mas Ametller fou d'unes 20 hectàrees de terra, a més a més del 45 jornals de vinya, una dimensió superior als masos estudiats per Eva Serra a la Baronia de

9. AHS, Plica de testimonis rebuts a instància de Francesc Ametller contra els cònjuges Jeroni i Magdalena Puig sobre la propietat del mas Umbert, àlies Pallàs, de sant Pere de Reixac.1685. Fons de la Cort del Batlle de Barberà, AMH 2461/17.

10. "Pessa de terra part campa, part vinya, y part boscosa, dista del dit lloch mitja hora, y de la Iglesia tres quarts, posseïda per Ille Dn Franco de Admetller, consisteix en vuytanta dues quarteras tres cortans de terra, quaranta cinch jornals de vinya; a saber divuyt quarteras tres cortans de conreu, ço es quatre quarteras de terra de primera qualitat, catorce quarteras de la segona qualitat, tres cortans de hort de regadiu, se sembra un any per altre, si cull, blat, mestall, y dona de fruyts, á saber es, cada quartera de primera qualitat quatre per una de blat; la terra de segona qualitat dona de fruyts tres quarteras per una de mestall; tres cortans de hort donan de util una lliura deu sous y de las vinyas ni há vint y set jornals de la primera qualitat que donan de util al any catorce càrregas de vi, y divuyt jornals de la segona qualitat que dona de fruyts quatre y mitja carregas de vi; sis quarteras de terra de bosch de primera qualitat que dona de profit á son Amo quiscun any deu sous per quartera, y cinquanta nou quarteras de bosch de la segona qualitat que dona de util al any quatre sous per quartera: confronta a Llevant ab terres de Pere Cassamada; a Mitgdia ab honors de Miquel Moragues, á Tremontana y Ponent ab terras de Errich Deu", en ΠΙΝΥΟΤ, *El Reial Cadastre*, p. 34 i 35.

Sentmenat, també al Vallès Occidental, la Catalunya mitjana essencialment vitícola d'en Pierre Vilar. El mas emfitèutic del Vallès Occidental podia ser conreat en règim d'explotació directa o en règim de masoveria. Aquesta fórmula va ser la triada per Francesc Ametller per explotar els seus masos, d'ençà de l'any 1687.¹¹

Jaume Humet es consolidà com el masover del mas Ametller entre 1691 i 1723, potser fins i tot durant més temps encara que no ho podem constatar amb les dades disponibles. El mas Ametller tenia, com hem vist, unes dimensions considerables, és per això que fou necessari la contractació de jornalers pel seu conreu. Així, gràcies a la denúncia d'un robatori de bestia sofert al mas Ametller el 1713, sabem que hi hagué dos mossos a la casa, Joan Humet i Joan Rius. Els jornalers constituïen el 45'95 per cent de la població de Sant Esteve de Castellar el 1716, incrementant-se al 53,08 per cent l'any 1723.¹²

Francesc Ametller mantení una relació directe amb el mas de Sant Esteve de Castellar mentre visqué a Barcelona. En el contracte de masoveria de l'any 1691 hi han referències clares a aquest fet, com la reserva d'una cambra nova a la masia, així com el celler petit pel seu ús. També l'interès en reservar-se unes cistelles de fruita per dur-se-les a Barcelona, o la cria d'un porc. La cura que tenia de l'explotació del mas es reflecteix en la clàusula del contracte que contempla el planter de quatre arbres fruiters, segons classe i indicació del propietari útil. Així

11. El primer contracte de masoveria que hem localitzat data de 1687, i es realitzà entre Francesc Ametller, en aquell moment doctor en drets, i resident a Barcelona, i Jaume Xarau, pagès de Sant Vicenç de les Junqueres dins del terme de Terrassa. És tracta d'un contracte pràcticament similar als estudiats per Eva Serra a la baronia de Sentmenat, zona fronterera a Sant Esteve de Castellar. AHS. A.P. Notari J.B. Asbert. *Manuale Instrumentorum* des 1686-des1687. E 214/2.

El 1691 signà amb altre pagès, Jaume Humet de Sant Esteve de Castellar, essent el seu masover en els anys succesius, tal com es pot comprovar al contracte realitzat el 1705, figurant, així mateix, com masover del mas Ametller al cadastre de 1716 i el de 1723. Ib, *Manuale Instrumentorum*, 1691 i 1705.

El 24 de febrer de 1705, Francesc Ametller va fer contracte de masoveria del mas Umberto de Roure, àlies, Pallàs, situat al terme de Sant Pere de Reixac, amb Oleguer Aubinyana, pagès del mateix terme. Ib. *Manuale Instrumentorum* 1705.

12. Arxiu d'Història de Castellar del Vallès: "Estudi del municipi de Castellar del Vallès, a través del contingut del Reial Cadastre de Castellar, 1716", *Plaça Vella* (1988), p. 25.

mateix, prova de què Francesc Ametller visitava les seves terres fou el testament de la segona esposa de Francesc Ametller, Esperança Fines-tres, signat el 25 de juny de 1694 a Sabadell, circumstància que ens informa que pels voltants de Sant Joan, època estiuenca, anava al mas del què era hereu.¹³

El fet de què el nostre jurista optés per la carrera jurídica al servei de la Corona, no impedí que mantingués un contacte directe amb la seva terra a Castellar del Vallès, visitant-la amb certa assiduitat. A més a més el seus coneixements legals li van permetre emprendre un contenciós que li va reportar la incorporació d'altra propietat, engrandint d'aquesta manera el seu patrimoni familiar d'origen agrari.

L'ascens social de Francesc Ametller, doctor en drets, no va ser aliè al seu avantatjós primer matrimoni amb Raimunda Pessa (Pescio/ Pexo) i Montserrat l'any 1681, casament que li va permetre emparentar-se amb una important família de funcionaris de l'administració reial, ja que era neboda del Canceller de l'Audiència i, posteriorment, bisbe de la Seu d'Urgell, Oleguer Montserrat i Rufet.

Aquesta important aliança matrimonial constituí el millor instrument per ingressar en la Reial Audiència, i així poder disposar d'un entorn familiar adequat, que va poder exhibir en les seves pretensions a diferents magistratures a les què optà abans de la Guerra de Successió, compensant uns mèrits professionals que quedaven enfosquits per l'adscripció a la pagesia dels seus progenitors.

Raimunda era filla del mercader David Pessa i Spínola, i de Caterina Montserrat i Rufet. El primer era, segons Joan Carles Maixé i Altés, el cònsol de Gènova als voltants de 1645, exercint el càrrec durant vint-i-cinc anys,¹⁴ mentre que Caterina pertanyia a una important família, els Montserrat, molt vinculada al món de la judicatura. Era filla del ciutadà

13. AHS.AP. Notari. Joan Baptista Asbert. Testaments (1677-1702). Testament d'Esperança Fines-tres, Sabadell, 25 de juny de 1694.

14. Joan Carles MAIXÉ ALTÉS, "La colonia genovesa en Cataluña en los siglos XVII y XVIII: los Bensi", *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1984, p. 525; del mateix autor, *Comercio y banca en la Cataluña del siglo XVIII. La Compañía Bensi & Merizano de Barcelona (1724-1750)*, La Coruña, 1994, p. 20.

honrat i doctor en dret, Pere Montserrat i Rufet qui, inicialment col·laborà amb les autoritats franceses durant la Guerra dels Segadors, essent prior de la Cúria del veguer el 1641, tot i que més tard s' exilià fora de Catalunya.

Dels seus fills, el més destacat fou Oleguer Montserrat (1617-1694), qui va ser educat pel seu oncle patern, Dionís Montserrat, provisor del cardenal Gaspar de Borja i Velasco, arquebisbe de Sevilla.

Praexedis Montserrat i Rufet, una de les germanes de Caterina, maridà amb el també doctor en dret Francesc Tristany, pares d'altre doctor en dret, Aleix Tristany i Montserrat. Morint la seva primera esposa, Francesc Tristany es va tornar a casar amb Mariana Bofill, pares del també prestigiós jurista i oïdor de l'Audiència, Bonaventura Tristany i Bofill.

Com hem dit, el membre més influent d'aquesta família va ser Oleguer Montserrat, incidint molt especialment en la carrera de Francesc Ametller, però també en la seva espiritualitat religiosa. Oleguer va estar sempre molt unit a la seva germana Caterina, sogra d'Ametller, i especialment a la seva neboda, com demostra la seva participació directa en aquest matrimoni, com veurem.

Oleguer, doctorat en dret civil i canònic el 1640 a la Universitat de Barcelona, marxà a Roma on visqué deu anys entre 1647 i el 1657, i on fou introduït als cercles espirituals oratorians de Sant Felip Neri, ingressant dins de la prestigiosa Escola de Crist de Roma. L'any 1657 retornarà a Catalunya després de ser nomenat ardiaca major de l'arquebisbat de Tarragona. Exercirà diferents dignitats, traslladant-se a Barcelona el 1664 com a assessor de la Generalitat. Poc més tard, obtenia el càrrec de subdelegat del Tribunal del Breu Apostòlic.

La seva carrera administrativa no li feu oblidar la seva militància oratoriana, per això decidí crear un Oratori de Sant Felip Neri a la ciutat de Barcelona el 1674.

Els entrebancs soferts en la seva fundació ja han estat estudiats en altre treball, per la qual cosa no ens entretindrem en relatar-los. Solament remarcar que el clima contrari a la seva obra espiritual acabà amb una denúncia anònima a la Inquisició. Acusat de pràctiques herètiques i heterodoxes, i essent empresonat el 1674, aconseguint ser alliberat dos

anys més tard, obtenint el decret de *Non Obstantia*, que el declarava innocent i el rehabilitava per l'exercici de càrrecs civils i eclesiàstics. En efecte, aquest afer no li impedí ser nomenat el 1678 Canceller de l'Audiència, el càrrec més important de l'administració reial després del virrei de Catalunya.¹⁵

El seu nomenament va ser una decisió exclusiva de la Corona, ja que el seu nom no figurà ni a la terna del virrei, duc de Bournonville, ni a la del Consell d'Aragó, ni a la de la pròpia Audiència.¹⁶ Molt possiblement, el seu èxit es degué a la xarxa de solidaritat teixida al voltant dels membres de l'Escola de Crist, i dels cercles oratorians, molts d'ells de gran influència a la Cort, especialment a l'època del govern de Joan Josep d'Àustria (1677-1679). Un període que va suposà un capgirament del cercles de poder a Madrid. Així diversos membres de l'Escola de Crist de Saragossa van ser decidits partidaris seus, com el marquès d'Ariza i el seu germà, Jaime Palafox i Cardona, recompensat amb l'arquebisbat de Palerm, però també el confessor i biògraf d'en Joan Josep d'Àustria a la capital aragonesa quan era virrei, el pare Miguel Lorenzo Frías, que pertanyia al cercle clientelar dels Palafox, qui seguí al bastard regi a la Cort, ingressant a l'Escola de Crist de Madrid.¹⁷

En aquelles dates de domini absolut del fill bastard de Felip IV, també es traslladà a Madrid un vell conegut i amic d'Oleguer Montserrat, i fundador, com ell, de l'Escola de Crist de Barcelona, Lluís Pons, bisbe de Solsona. Si a aquests noms afegim la pertinença a aquesta institució d'importants cortesans, amb incidència en els cercles de poder de la Cort, podem sospitar que el nomenament d'Oleguer va ser una decisió mediatitzada per la llarga ombra de la xarxa clientelar de Joan Josep d'Àustria.

15. Josep de C. LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona*, Abadia de Montserrat, 1978, p. 23-38. L'única aproximació biogràfica realitzada en Rafael CERRO NARGÁEZ, "El canceller Oleguer de Montserrat, fundador de l'Oratori de Barcelona i bisbe d'Urgell (1617-1694)", *Analecta Sacra Tarraconensis*, 72 (1999), p. 1-19. Sobre les seves relacions amb els cercles de poder a la Cort en Gemma GARCÍA FUERTES, "Sociabilidad religiosa y círculos de poder. Las Escuelas de Cristo de Madrid y Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII", *Pedralbes*, 13-II (1993), p. 319-328.

16. Miguel Angel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Barcelona, 2006, p. 91-93.

17. Paral·lelament a aquest estudi, estic ampliant la investigació que vaig realitzar sobre l'Escola de Crist de Madrid l'any 1993, ja citat.

Oleguer Montserrat fou nomenat bisbe d'Urgell, un ascens habitual un cop eren cessats els cancellers de l'Audiència, ja que aquest càrrec era un esglaó important dins de la carrera eclesiàstica al Principat, sovint culminant en la concessió d'alguna mitra. Oleguer exercí amb excel·lència l'administració de la seva diòcesi, segons l'esperit tridentí, i aplicant mesures d'una forta rigurositat moral, allunyades del laxisme jesuític, morint el 1694.

El casament de Raimunda Pessa, neboda del Cancellier de l'Audiència, i Francesc Ametller, hereu del mas Ametller, un prometedor advocat i catedràtic de la Universitat de Barcelona, però d'origen pagès, fou determinant en el seu *cursus honorum*.

Les capitulacions matrimonials daten del 12 de desembre de 1681 i, excepcionalment es van signar un cop ja s'havia celebrat la cerimònia de noces, institucionalitzant d'aquesta forma el pacte verbal previ, el que demostra la confiança que s'atorgava a Francesc Ametller.¹⁸ Segurament, perquè l'advocat pertanyia al cercle de juristes que havien exercit i col·laborat amb Oleguer a l'Audiència de Catalunya. Així veiem com en el primer currículum que Francesc Ametller presentà per optar a una magistratura a l'Audiència, i que data del 1691, deia haver exercit durant dotze anys com advocat de l'Audiència, i vuit anys el càrrec de Relator de Contencions del Cancellier, durant el mandat d'Oleguer Montserrat (1678-1689).

Va ser després del seu casament quan optà a les magistratures vacants a l'Audiència, lluint uns adequats mèrits familiars. Tampoc eren gens menyspreables el full de serveis que podia exhibir Francesc Ametller del seu sogre genovès, David Pessa, ja que durant la guerra dels Segadors va ser empresonat pels francesos, col·laborant amb les autoritats filipistes i, especialment, amb Joan Josep d'Àustria, passant-li informació estratègica als seus comandaments militars per facilitar la conquesta de Barcelona. Mèrits que van ser recompensats amb la concessió del títol de noble pel regne de Sicília el 1663, que heretà la seva única filla, Caterina.

18. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (APB), Notari Pere Màrtir Lluell, Llibre 9 Cap. Matrimonials (1680-1685). Francesc Ametller i Raimunda Pessa, 18 d'octubre de 1681.

Les capitulacions matrimonials esmentades ens informen de la intencionalitat d'en Oleguer al concertar i promoure aquest casament. De fet es pactava una cessió en vida a favor de la seva filla de tots els béns del matrimoni Pesso-Montserrat, que comprenien una gran casa i botiga de cinc portals situada al carrer Ample i valorada en 6.500 lliures, així com tot el seu contingut format per diferents mobles i tot el parament de la llar, estimats en 1.089 lliures.

Oleguer dotava a Raimunda “per lo molt amor que té y aporta vers la dita neboda sua”, amb un conjunt de joies valorades en poc més de 889 lliures, però també amb diferents censals que gravaven la casa esmentada, i que havien estat adquirits per Oleguer, tres censals de preu 2.340 lliures, i una pensió anual de 117 lliures.¹⁹

L'interès d'Oleguer era assegurar el futur econòmic de la família Pesso amb aquest enllaç, especialment quan els seus membres eren mantinguts des de feia temps pel propi Canceller com reflecteixen les mateixes capitulacions.

Francesc Ametller aportà d'escreix a la seva muller, 2.500 lliures, una important quantitat que ens informa del nivell econòmic assolit en aquell moment pel nostre jurisconsult.

El matrimoni Ametller-Pesso van tenir dos fills, Oleguer que obtindrà importants càrrecs després de la Guerra de Successió, i Bonaventura, que morí infant l'any 1691.

Raimunda va finir als pocs anys d'haver-se casat, el 1684, essent enterrada, com tots el membres de la família Ametller, a l'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona; poc després ho feia el seu pare, el genovès David, el 1687. Aquests fets no van impedir excel·lents relacions amb els membres de la família de la seva primera muller, fins i tot després de contraure un segon matrimoni,²⁰ com queda palès en el testament de la seva sogra Caterina Montserrat de 1697, anomenant-lo marmessor, con-

19. *Ib.*, s.f.

20. Arxiu de l'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona (AOB), Llibre d'òbits (1688-1970), caps 87. Aprofito l'ocasió per agrair al pare Lluell, prepòsit d'aquesta congregació a Barcelona, l'amabilitat amb què m'ha facilitat l'accés a aquest arxiu.

juntament amb el seu nebot, Bonaventura Tristany, cavaller de l'ordre de Montesa i oïdor de l'Audiència.²¹

El 1686 va contraure segones núpcies amb Esperança Finestres i Solanes, donzella i filla de Pere Jaume Finestres, pagès de la vila d'Agramunt del bisbat de la Seu d'Urgell, i d'Esperança Solanes, ja difunts. El seu germà, el Magnífic Pere Joan Finestres dotava a Esperança amb 1.100 lliures amb què li llegà en testament el seu oncle, Francesc Finestres, prevere i doctor en teologia, i vicari perpetu de l'església de Santa Maria del Mar. També rebia la seva part de l'herència paterna i materna de 900 lliures. Per la seva part, Francesc Ametller li feia escriure de 1.000 lliures. Les quantitats pactades en aquest matrimoni traspuen un nivell econòmic inferior a l'assolit en el seu primer enllaç.²²

El matrimoni pertanyia a la parròquia de Sant Just i Pastor, i varen tenir dos fills, Maria Esperança, nascuda el 1688, arribant a edat adulta, i Pau Francesc Ametller, que morí infant.

Desconeixem el cercle concret que va propiciar aquest matrimoni, però el fet de que la família Finestres fos del mateix bisbat on exercia Oleguer, ens fa pensar que potser aquest matrimoni tampoc era aliè als seus desitjos.

Esperança tenia tres germans, Maria Àngela que estava casada amb el baró Pau Tarragona, castlà d'Oriola; el reverend Jaume, i Pere Joan, advocat, qui pactà les seves capitulacions matrimonials, el qual estava maridat amb Victòria de Monsalvo. D'aquesta unió va néixer el jurista i erudit Josep Finestres i Monsalvo (1688-1777), catedràtic i figura prominent de la Universitat de Cervera, i amic del valencià Gregori Mayans. El prestigiós nebot de Francesc Ametller va mantenir relació amb els seus fills, com demostra el seu epistolari.

21. APB. Notari Lluís Font. *Secundum testamentorum*, lligall. 14. Testament de Caterina Pessa, 18 d'octubre de 1681, f. 124-126.

22. APB. Notari. Josep Mas, Manual cap. matrimonials 1680-1730, f. 43-48. Aquest notari serà un dels homes de confiança d'Ametller, recompensant-li amb importants càrrecs a l'ajuntament borbònic de Barcelona.

Altre nebot i germà de l'anterior, Daniel Finestres i Monsalvo (1702-1744), premostratès, arribà ser un dels erudits del cercle de Bellpuig de les Avellanès.²³

L'oncle de Josep Finestres, Onofre Monsalvo, doctor en medicina, decidit filipista durant la Guerra de Successió va ser un dels disset administradors de l'ajuntament interí de Barcelona després de 1714, càrrec que aconseguí gràcies al nostre jurisconsult.

Per segon cop, la mort trencà el matrimoni de Francesc Ametller. Esperança Finestres traspassà el juny de 1694, fent testament a Sabadell, ja que la família es trobava al mas Ametller de Castellar del Vallès. Nomenà hereu universal al seu espòs, i com a marmessors, entre d'altres, a Oleguer Montserrat, en aquell moment bisbe de la Seu d'Urgell des de 1688, el que ens posa en evidència la importància d'aquest personatge en la vida professional i personal del magistrat.

Per tercera i última vegada, Francesc refeia la seva vida casant-se l'any 1695 amb Matilde Muntaner i Orlau, filla de Francesc Muntaner, doctor en ambdós drets (civil i canònic), i ciutadà honrat, difunt, i Maria Orlau. Aquesta dotà a la seva filla amb 300 dobles d'or, equivalents a 1.650 lliures, fent Francesc Ametller un escriu de 450 dobles d'or.²⁴

Aquest matrimoni va tenir molts fills dels quals van arribar a edat adulta, Josep, el primogènit que va néixer el 1696, i que obtindrà importants càrrecs dins de l'administració borbònica, culminant la seva carrera com a magistrat de l'Audiència; Antoni, que en el moment de la seva mort era abat del Monestir benedictí de Besalú (1736-1747) i membre de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres; Rosalia, que morí fadrina, i finalment, Nicolàs, ardiaca de Vilaseca, i l'últim descendent directe de Francesc Ametller que morí el 1766, tret de la descendència de la seva filla Maria Ametller i Finestres.

Desafortunadament, no disposem de cap dada sobre els estudis de Francesc Ametller abans del seu ingrés a la Universitat de Barcelona, on

23. *Diccionari d'Història de Catalunya*, Barcelona, 1992, p. 463-464.

24. APB. Notari. Bonaventura Torres, *Liber Tercium Cap. Matrim.* (1681-1701), lli-gall.16, f. 519-522.

es formarà en dret civil i canònic, com tampoc coneixem les causes que motivaren que abandonés la forma de vida dels seus avantpassats, inclinant-se per la carrera jurídica.

L'estudi de lleis era a l'època un excel·lent instrument d'ascens social, especialment si s'optava per la carrera administrativa al servei de la Corona, circumstància que segurament influí en Francesc, així com en altres homes d'orígens familiars modestos, però àvids d'honors i càrrecs. És més que significatiu, com ha afirmat James S. Amelang, l'augment de la representació en tots els sectors de la classe dirigent a Catalunya dels lletrats i, molt especialment, dels advocats.²⁵

Afortunadament, comptem amb diferents currículums que el propi Ameller presentà per optar a diverses magistratures de l'Audiència de Catalunya, informació que ens permet conèixer el seu *cursus honorum*.

Des de 1680 exercí com a advocat en el Reial Consell de Catalunya, així com a altres tribunals i, també a la Diputació. Havia estat durant vuit anys Relator de Contencions en el període que exercia la cancelleria Oleguer Montserrat, com ja hem dit abans, i durant set com a assessor del Breu Apostòlic. Aquest tribunal era un important instrument de la Corona, una regalia que gaudien els reis a Catalunya, i que permetia jutjar als membres de l'estament eclesiàstic de delictes atroços. Tot apunta a que els juristes triats per exercir diferents càrrecs en aquesta institució havien de ser fervorosos defensors de les regalies reials davant la jurisdicció eclesiàstica, és a dir, havien de practicar polítiques regalistes que els enfrontaven amb les immunitats eclesiàstiques i el pensament ultramuntà. L'any 1686 va exercir com a advocat fiscal de la visita de la Generalitat.

La primera vegada que sol·licità un càrrec de la judicatura, va ser el 1691, en aquest cas aspirava a una plaça civil vacant per promoció del seu titular, Miquel de Calderó nomenat regent. En cas de no ser afavorit, demanava la de jutge de cort, és a dir, la magistratura de delictes cri-

25. Prova del què diem, durant els segles XVI i XVII el nombre de juristes que integren la categoria de ciutadans honorats a Catalunya entre 1519 i 1714 representaven més de la meitat dels nous matriculats, fet que il·lustra l'ascens dels juristes dins de l'oligarquia catalana, en James AMELANG, *La formación de una clase dirigente: Barcelona (1490-1714)*, Barcelona, 1986, p. 76 i 77.

minals, o també la plaça d'assessor de la Batllia de Catalunya, sempre que es produïssin futures vacants. L'any 1694 confessava haver defensat 70 autos públics de conclusions, així com haver elaborat nous tractats pedagògics per la seva tasca docent com a catedràtic. L'any 1693 era l'assessor subrogat de la Diputació.

En el seu currículum de 1695 figura que ocupava el càrrec d'advocat fiscal de la Cúria eclesiàstica, segurament gràcies a la influència d'Oleguer; tot i esforçant-se en destacar les actuacions que havien evitat enfrontaments amb la jurisdicció reial. També exercí el càrrec de jutge ordinari i assessor de les baronies i marquesat de Vélez, nomenat pel duc de Montalto, marquès consort de Vélez,²⁶ un dels homes més importants de la Cort a les acaballes del regnat de Carles II i, entre d'altres responsabilitats, president del Consell d'Aragó.²⁷

Si bé no coneixem les dates en què va obtenir les diferents càtedres que va exercir, el currículum que elaborà l'any 1697 deia que era catedràtic des de l'any 1689, gaudint de la de Justícia Menor, Major, la de "Vísperas", i finalment, la de Prima de Lleis, aconseguides després de superar quatre oposicions. Finalment, el 1698 ingressà en l'Audiència com a jutge com a jutge de cort, la via més usual d'accés a la magistratura catalana.²⁸

L'alta noblesa propietària d'importants feus al Principat, majoritàriament absent de Catalunya, requeria dels serveis dels més importants advocats i juristes catalans per administrar el seu patrimoni, per assessorar-se en els interminables plets successoris, etc. Part de l'ascens professional d'aquests juristes es degué a les relacions clientelars que van establir amb importants nobles cortesans que van exercir de patrons i impulsors

26. Fernando Montcada-Aragón era el vuitè duc de Montalto es casà el 1665 amb Teresa Fajardo y Portugal que serà la setena marquesa de los Vélez, qui tenia importants feus a Catalunya.

27. Pere MOLAS I RIBALTA, "Les dames del Barroc", *Pedralbes* (2004), p. 195. Es tractava dels antics feus dels Requesens que heretà la pubilla dels Vélez. Una curta i curosa aproximació al seu *cursum honorum* en Jon ARRIETA ALBERDI, *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, Zaragoza, 1994, p. 618.

28. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), CA, llig. 224, doc. 26; llig. 226, docs. 38, 41, 44, 45 i 55. El nomenament de jutge de cort del 26 de juny de 1698 en ACA, Generalitat, B-55/8, fol. 43.

del seu *cursus honorum*, fet evident en el cas del jutge de l'Audiència i membre del Consell d'Aragó, Rafael Vilosa, client del marquès d'Aitona.²⁹ Aquest últim era un dels impulsors de l'Escola de Crist de Madrid i Barcelona, on Oleguer Montserrat fou un dels fundadors, per això no va ser casual que el seu nebot, el duc de Montalto, a qui Aitona va educar al morir el seu cunyat, un cop maridat amb l'hereva del marquesat dels Vélez, tries a Francesc Ametller com jutge de les baronies que posseïa a Catalunya.

Són precisament aquestes relacions personals, teixides al voltant d'una espiritualitat compartida, les que van afavorir el *cursus honorum* d'Oleguer i creiem que també van poder beneficiar l'ascens de Francesc Ametller dins de les diferents magistratures de la monarquia com tindrem ocasió de comprovar.

Durant el setge de Barcelona de 1697 va ser nomenat pel Lloctinent, assessor del Governador de Catalunya, essent de la seva competència l'administració de justícia. Com hem dit, l'any 1698 aconseguí una plaça de jutge de cort, l'esglaió més baix en què un doctor podia accedir a l'Audiència, quan el jutge, Domènec Aguirre, que l'ocupava, promocionà a una plaça civil. El seu nomenament es produí gràcies a una sèrie de circumstàncies. Primer encapçalava la terna de la pròpia Audiència amb dotze vots; però no l'elaborada pel virrei Darmstadt, que situà a Melcior Prous en primer lloc. Afortunadament, era també el candidat favorit del Consell d'Aragó, aleshores presidit pel comte de Frigiliana. L'elecció s'argumentà per part del Consell d'Aragó: "por ser sujeto de aventajadísima literatura hallándose con trece años de cátedra, haver alcanzado otra de prima de leyes, y... uno de los principales abogados de aquella RI Aud^a que (h)a manejado negocios de importancia, circunstancias todas que le hacen digno desta plaza".³⁰

Diversos autors han pressuposat que Francesc Ametller va accedir a una plaça civil el 1701, fet que no s'ha pogut verificar, encara que fos una promoció molt habitual en la magistratura catalana.

29. Santi TORRAS I TILLO, "El marquès d'Aitona i les arts: una visió des de l'epistolari de Rafael Vilosa, 1656-1663", *Locus Amoenus*, 2 (1996), p. 181-189.

30. ACA, CA, lligall 226, doc. 53.

En la primera etapa del regnat de Felip V a Catalunya, que acabarà amb el capgirament dinàstic de 1705 a favor de l' arxiduc Carles, Francesc Ametller no es va significar especialment entre els membres de l'Audiència adherits al partit filipista.

La segmentació de l'Audiència entre oïdors austriacistes i filipistes, es va fer més evident a partir del desembarcament frustrat del príncep Darmstadt del 1704, i la descoberta per part del virrei Velasco de la conspiració de Barcelona encapçalada per Antoni Peguera i Aimeric.

Entre els informes secrets que valoraven la fidelitat dels membres de l'Audiència, i estudiats per Joaquim Albareda, solament considerava de confiança a l'anomenada *Quatre* per la publicística austriacista, i que estava integrada pels oïdors: Portell, Rius, Pastor i Güell. Tot i que es considerava al doctor Ametller "bon ministre i bon subjecte", no formava part del nucli dur que recolzava la política repressiva del virrei Velasco.³¹

Un dels errors més repetits sobre la trajectòria d'en Francesc Ametller és la creença generalitzada que va haver d'abandonar la ciutat de Barcelona amb el virrei Velasco l'any 1705, després del desembarcament aliat que entronitzà a l'arxiduc Carles, el futur Carles III. En realitat Francesc Ametller no estava en aquelles dates a Barcelona, atès que el magistrat havia estat nomenat Regent de l'Audiència de Mallorca el 1704, després de produir-se una vacant per promoció de Diego de Liñán Muñoz al càrrec de regent del Consell d'Aragó, començant el seu exercí l'abril de 1705. Un nomenament que es produí quan el duc de Montalto, per a qui havia treballat com a assessor de les baronies de la seva esposa a Catalunya, presidia el Consell d'Aragó.

El partit austriacista va triomfar també a Mallorca i Eivissa, però més tard que a Catalunya. El capgirament es produí a finals de setembre de 1706.

Josep Juan Vidal ha estudiat amb detall aquests aconteixements, així com la formació del partit carolí, i la publicística austriacista. Un dels pamflets que circulaven amb la intenció de decantar els ànims vers la causa de l'arxiduc el 1706, denunciava que a Mallorca "a pesar de Por-

31. Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *Els catalans i Felip V*, Barcelona, 1993, p. 146-148. La cita, p. 148.

tillo y Ameller reinarà Carlos tercer”. El primer era franciscà i bisbe de Mallorca des del 1702, considerat, juntament amb Ametller, dos dels màxims representants del partit filipista a l'illa.

La nit del 24 de setembre la flota anglo-holandesa dirigida per l'almirall Leake era detectada a Palma. Les autoritats filipistes: el virrei, Baltasar de Híjar, comte d'Alcúdia; el bisbe, l'inquisidor, el regent Ametller, i el jutge de cort, Dionís Roger, i alguns cavallers es van refugiar al Castell de l'Almudaina, essent atacats quatre cops al llarg del dia 26. Aquella mateixa nit, el virrei, reunit amb els jurats de la ciutat, va decidir capitular.

Entre els diferents capítols s'acceptà la mobilitat per aquells que volguessin abandonar l'illa, permetent-los endur-se'n el valor de la venda dels seus béns mobles i immobles, que calia realitzar en un període màxim de tres mesos. El virrei, comte d'Alcúdia, Francesc Ametller i la seva família, així com el membre de l'Audiència, Dionís Roger, entre d'altres, varen ser dels primers exiliats en deixar Mallorca, partint el dia 6 d'octubre en direcció a Almeria.

Els dos magistrats, Ametller i Roger, van obtenir nous destins. La seva fidelitat al Borbó ràpidament es veuria recompensada: el primer va ser nomenat el juliol de 1707, alcalde del crim de la nova *Chancilleria* borbònica de València, i el nostre jurisconsult aconseguí una de les magistratures més cobejades de Sicília, la de Consultor del virrei d'aquell regne, quan el titular, Francisco Arana va ascendir a la presidència de la *Chancilleria* de Valladolid.³² El seu nomenament, concedit pel monarca, va ser signat a Madrid el dia 14 de març de 1707, poc més de cinc mesos després d'abandonar l'illa de Mallorca.³³

Francesc Ametller va obtenir el càrrec quan el virrei de Sicília era el marquès de Bedmar, però al poc temps va ser substituït pel marquès dels Balbases, un Spínola descendent del prestigiós general del rei Felip IV, Ambrosio Spínola, qui pertanyia a la influent nissaga de banquers geno-

32. Reconstrucció a partir de les dades aportades per Josep JUAN VIDAL: "El reino de Mallorca del felipismo al austracismo, 1700-1715", en E. Serrano (ed.), *Felipe V y su tiempo. Congreso Internacional*, Zaragoza, 2004, p. 162-177. La cita, p. 163.

33. Arxiu del vescomtat de Montserrat (AVM), Madrid, Papeles de D. Francisco Ametller. Nomenament de F. Ametller com a consultor de Sicília, 14 de març de 1707.

vesos que finançaren les campanyes militars de la monarquia espanyola. Tampoc hem d'oblidar que Montalto, altre cortesà poderós a qui Ametller havia servit, se'l considerava sicilià, tant en quant el seu patrimoni feudal estava a l'illa, incidint, possiblement, en el seu nomenament.

Francesc Ametller i la seva família van romandre a Sicília pràcticament fins que les autoritats borbòniques van haver de lliurar-la al duc de Savoia el 1713, segons els pactes signats al Tractat d'Utrecht. L'estada del nostre magistrat a Sicília tampoc va estar exenta de perills. Itàlia es convertí en camp de batalla entre les potències enfrontades a la Guerra de Successió, i Sicília, com important indret a la Mediterrània, no va poder mantenir-se al marge dels enfrontaments que es produïen a la península itàlica.

El regne de Sicília era governat per un virrei que representava l'autoritat sobirana del monarca, tant en assumptes civils, militars i religiosos. En la seva tasca de govern, el virrei de Sicília estava assessorat pel Sacre Regio Consiglio, òrgan col·legial que suposava una continuació de la Cúria medieval, que es composava d'un nombre variable de membres (entre 27 i 29), que eren els màxims exponents de la magistratura, i l'alta burocràcia del regne i els seus tribunals de govern. De forma més operativa era ajudat en matèria de govern per una sèrie d'alts funcionaris, nomenats pel rei amb l'ajuda del Consell d'Itàlia, i la terna que presentava el virrei. Els tres més importants eren el consultor, càrrec que ocupà Francesc Ametller; el conservador del Reial Patrimoni, i el jutge de la Monarquia.

Segons Luis Antonio Ribot, el consultor es triava d'entre els principals jurisconsults espanyols, i tenia la missió específica d'assessorar al virrei en totes les matèries de caire jurídic que se li presentessin. La seva força i poder es van incrementar progressivament, arribant a ser un dels principals consellers del virrei. Així mateix, com succeïa amb el conservador, es van convertir en instrument de control dels tribunals del regne, atès que podien assistir a les seves sessions, tot i que amb veu, però sense vot.³⁴

34. Luis Antonio RIBOT GARCÍA, *La revuelta antiespañola de Mesina. Causas y antecedentes (1591-1674)*, Valladolid, 1982, p. 38-39.

Francesc Ametller es convertirà, per tant, en l'assessor jurídic del virrei, Filippo Spínola i Colonna, IV marquès de Balbases i duc de Sesto, durant tot el seu mandat (1707-1713). Una relació fructífera pel *cursus honorum* del jurista, com demostra el recolzament del virrei en la seva posterior promoció personal.

L'estada a Sicília va ser determinant per a Francesc Ametller en molts aspectes, tant personals, com polítics, influint en la seva concepció del poder sobirà, com tindrem oportunitat de comprovar més endavant. Per últim, la seva vinculació amb el marquès dels Balbases, al què serví admirablement, li va permetre inserir-se dins de la seva xarxa clientelar, posant-lo en contacte amb el seu gendre, Francesc Pio de Savoia i Moura, marquès de Castel Rodrigo.

El príncep Pio de Savoia, era un italià, concretament milanès, que va posar-se al servei de Felip V, i que en aquell moment comandava les forces militars de Sicília, governada pel seu sogre. Aquest personatge, més endavant, tindrà un paper vital en la conquesta militar de Catalunya a partir de 1713, convertint-se en el Capità General del Principat el 1715, poc abans de què s'aplicà el Decret de Nova Planta de 1716.

La promoció de Francesc Ametller no va fer-se esperar gaire. El dia 10 de juny de 1710, el virrei va rebre l'ordre de presentar la seva terna per a la provisió de la vacant de regent espanyol del regne de Sicília al Consell d'Itàlia. Balbases va proposar al nostre jurisconsult. La vacant s'havia produït per promoció de Felipe Ignacio Trujillo Guerrero a un bisbat a Índies.

Una nova missiva, des de la capital, datada el dia 3 de març de 1711, comunicava a Balbases la bona nova, la confirmació del nomenament del seu candidat.³⁵ Francesc Ametller aconseguia, gràcies al recolzament del virrei i patró, l'ascens a una plaça del Consell d'Itàlia, una important fita en el *cursus honorum* per qualsevol magistrat de la monarquia, i un honor escassament reservat per als juristes procedents de Catalunya.

Gràcies a la documentació personal d'en Francesc Ametller poden saber que no va arribar a la Cort fins el dia 24 de març de 1713, on realitzà el

35. Archivo Histórico Nacional (AHN), Estado, lligall 2257.

jurament acostumat.³⁶ Pocs dies després, l'onze d'abril es signava a Utrecht la cessió de Sicília a Víctor Amadeu de Savoia.

El motiu que demorés tant la seva sortida de l'illa, segurament es degué als perills que suposava travessar la Mediterrània en plena guerra, tot i que es va requerir la seva presència a la Cort per ocupar el càrrec en diferents ocasions. Francesc Ametller va rebre una carta de Madrid, datada el dia 2 de maig de 1712, en la què el Consell d'Itàlia es queixava de la seva dilatada absència del càrrec, tot i que li havia estat comunicat el seu nomenament al virrei Balbases amb carta del 3 de març de l'any anterior, i “y viendo que en tanto tiempo no ha dispuesto V.S su viaje a esta Corte. Ha acordado el Consejo diga a S.Ex^a, prevenga a V.S lo execute luego, por lo mucho que conviene al Servicio de Su Magd que venga V.S a servir esta Plaza”.³⁷ Fos pel propi interès del marquès dels Balbases, o pels perills que impossibilitaven el viatge de retorn en plena guerra, el fet que ens interessa remarcar és l'estada de més de sis anys dels nostre jurista a Sicília.

La Guerra de Successió va afectar enormement als territoris italians peninsulars, i també a l'illa, com ja hem esmentat. L'any 1708 es produí un avalot a Palerm propiciat per una conspiració austracista, mentre que Messina es va mantenir lleial al Borbó. Novament es produïa la segmentació tradicional de les anomenades dues Sicílies.

L'antiga ciutat rebel contra Carles II, es va mantenir fidel i lleial a Felip V, ja que el 1708 la conjuntura política havia canviat radicalment pels interessos de la classe dirigent d'aquesta ciutat. La ciutat de Messina que havia perdut els seus privilegis i institucions el 1678 per delictes de *Lesa Magestad*, es va veure beneficiada amb l'adveniment de Felip V, nét de Lluís XIV, a qui la ciutat s'havia lliurat el 1674, trencant els llaços de fidelitat que devien al seu rei natural, Carles II. Messina va veure l'oportunitat de recuperar el que havia perdut, cercant el perdó del Borbó. Felip V va recompensar a la ciutat el 1707, retornant-li el títol de “fidelíssima”, perdut el 1678, permeten l'ingrés dels messinesos a certes institucions locals, i retornant el béns segrestats als exiliats, que havien

36. AVM, Papeles de Don Francisco Ametller, signatura del nomenament de regent espanyol del Consell d'Itàlia a Francesc Ametller, Madrid, 24 de març de 1713.

37. *Ib.*, Carta del Consell d'Itàlia a Francesc Ametller, Madrid, 2 de maig de 1712.

partit amb els francesos quan Messina retornà a la Monarquia Hispànica. Aquestes mesures de Felip V vers l'antiga ciutat rebel responen a un objectiu tàctic que cal emmarcar-lo dins del context bèl·lic, el reforçar la fidelitat de la ciutat, que gaudia d'un port estratègic a la Mediterrània, i que pogués fer de contrapès de Palerm, una ciutat insegura i desafecta.

Després de la repressió de l'avalot de 1708, episodi que va fer perdre a Francesc Ametller els seus béns, la cort del virrei va traslladar-se l'octubre de 1708 a Messina, on va restar quatre anys, fins les negociacions de traspàs al duc de Savoia pel tractat d'Utrecht.³⁸

En aquella època, el comandament de les armes de Sicília les dirigia, Francisco Pio de Savoia Moura, marquès de Castel Rodrigo, gendre dels Balbases, com ja s'ha indicat, qui tenia més altes aspiracions, ja que va sol·licitar el càrrec de virrei, al·legant les moltes vegades que el seu sogre havia demanat el seu trasllat per motius de salut.³⁹ Seria en aquest període quan Francesc Ametller entaulà relació amb aquest personatge, un lligam que es perpetuarà en el futur, especialment quan Castel Rodrigo participarà en la campanya de conquesta del Principat el 1713, i especialment el ser nomenat Capità General del Principat el 1715.

La relació del nostre jurista amb Messina, no solament va ser professional, sinó familiar, ja que durant l'estada, la seva filla, Maria Ametller i Finestres, va casar-se amb Bartolomeo Avarna, baró de Sicaminò Grappida.⁴⁰ Matrimoni que donarà lloc a una nissaga, que en regnats posteriors obtindran títols i honors, com el ducat de Gualtieri i el marquesat de Castània.

Per altra banda, no hem d'oblidar que Ametller era gendre del cònsol de Gènova, i noble del regne de Sicília, David Pessa i Spínola, fets que afavorien els lligams clientelars amb el virrei, també un Spínola, i li perme-

38. Salvatore BOTTARI, *Post res perditas. Messina 1678-1713*, Messina, 2005, p. 174-182.

39. AHN, Estado, lligall 2302.

40. APB. Notari Damià Mas i Sala, *Manuale Intrumentorum* (9-1-1763/11-12-1763). Protocol de Francesco Avarna Ametller, baró feudatari de Sicaminò Grappida, fill de Bartolomeo Avarna i Maria Ametller Finestres, i nét del nostre juriconsult, resident a Messina.

tien gaudir d'una situació personal a l'illa que anava més enllà de la seva posició social com a Consultor del virrei. Prova d'això és el casament de la seva filla amb un membre d'una important família de Messina, els Avarna, futurs barons de Sicaminò.

També cal recordar altres tipus de lligams, però molt més subtils, com la seva adscripció a l'espiritualitat oratoriana de sant Felip Neri, introduïda a Catalunya, entre d'altres, pel seu oncle, i primer promotor personal, Oleguer Montserrat. Curiosament l'espiritualitat de Sant Felip Neri es va estendre fonamentalment gràcies a l'Escola de Crist fundada en Madrid el 1646 per un membre de l'Oratori de Messina, Giovanni Baptista Ferruzzo, més endavant bisbe de Trivent al regne de Nàpols, que al traslladar-se de la Cort a Roma, fundà altra Escola pels espanyols residents a la ciutat papal; institució on va ingressar Oleguer, assolint la màxima responsabilitat al ser nomenat obediència. En la seva estada romana Oleguer també freqüentava l'Oratori romà de la Vallicella, embrió de l'espiritual filipense, entrant en contacte amb el pare Virgilio Spada, preòsit en diferents triennis. L'any 1656 va publicar el seu llibre *Opus Architectonicum* amb dibuixos de Borromini, dedicat al marquès de Castel Rodrigo, ambaixador del rei Felip IV a Roma.⁴¹ Per altra banda, altre Castel Rodrigo era cunyat del cardenal de Montcada, duc de Montalto, i aquest últim del marquès de Aitona, com ja hem esmentat, homes molt influents a la Cort, especialment a la Regència de Mariana d'Àustria.

Totes aquestes dades ens demostren que Oleguer es movia en un cercle espiritual en el què participaven importants cortesans; per això no sembla casual que els seus descendents, com el duc de Montalto, i el príncep Pio de Savoia fossin tan importants en la promoció personal del nostre magistrat, ja que tot apunta a què el nostre jurista estava dins d'una complexa xarxa clientelar, cohesionada pels orígens geogràfics, els lligams familiars, i l'adscripció espiritual.

Francesc Ametller durant la seva llarga estada a Messina va tenir un profund coneixement del canvis institucionals produïts a la ciutat després de 1678. Un model repressiu implantat i justificat pel delictes de *Les Mages-tad* comès; un model que va influir en la seva visió del poder, en la que va triomfar la concepció de la Monarquia com domini directe, davant de

41. LAPLANA, *L'oratori*, p. 24, n. 2.

la què la concebia com a domini útil amb furs i constitucions limitatives de les regalies.

Un antecedent històric d'abolició institucional que es va produir durant el regnat de Carles II, i que va afectar a una ciutat que pertanyia a un regne, Sicília, l'única possessió italiana que no havia estat conquerida pels Habsburg, sinó que va entrar a l'òrbita aragonesa per pròpia iniciativa, mantenint el seu ordenament institucional propi, veient reforçant els seus privilegis, especialment els de la rica i mercantil urbs de Messina. Una mesura radical que es produí durant el període de control polític de la monarquia per part de Joan Josep d'Àustria.⁴²

Anteriorment, el bastard regi també havia aconseguit del seu pare Felip IV l'abolició del privilegis de la ciutat de Solsona l'any 1656, quan era virrei de Catalunya, utilitzant la mateixa argumentació jurídica que posteriorment s'aplicarà a Messina. Un acte punitiu que no acabà de quallar quan la major part dels membres de l'Audiència, tot i que havien estat curosament seleccionats després de la Guerra dels Segadors, van considerar que el rei no tenia potestat a Catalunya d'aplicar la pena per delictes de *Lesa Magestad* sense caució de causa; un antecedent històric que ha estat estudiat per Jon Arrieta Alberdi. Els vots particulars dels que recolzaven la decisió reial, i la seva argumentació jurídica, demostren que ja en aquella primera època un sector de la judicatura catalana, sense qüestionar el sistema pactista del Principat, ja posava l'accent en la *potestas extraordinaria* del Monarca per sobre dels usatges i constitucions de Catalunya en un delictes de infidelitat contra el seu rei natural.⁴³

Hem remarcat aquests antecedents, donat que l'argumentació jurídica que va justificar les mesures repressives implantades a Messina, i els canvis institucionals que es van aplicar després de 1678, van influir en el pensament jurídic de Francesc Ametller a l'hora d'elaborar la ponència sobre la Nova Planta del Principat, però especialment en el nou ordenament municipal, i en el sistema de finançament que es va donar a la ciutat de Barcelona, com tindrem oportunitat de veure.

42. RIBOT, *La revuelta*, p. 250.

43. JON ARRIETA ALBERDI, "Derecho e historia en ambiente postbélico: "Las disertaciones" de Rafael Vilosa (1674)", *Pedralbes*, 13-I (1993), p. 187-190.

Tal com hem dit amb anterioritat, sabem que Francesc Ametller estava a Madrid el març de 1713, quan el Consell d'Itàlia era un organisme moribund, i que fou suprimit amb la cessió dels territoris italians de la monarquia hispànica pel tractat d'Utrecht.

Josep M. Torras i Ribé, qui ha estudiat acuradament aquest període, demostra que la invasió de Catalunya pels exèrcits hispano-francesos havia començat a planificar-se després de la signatura del citat tractat, tot i que des del mes de gener de 1713 les autoritats catalanes denunciaven un virtual armistici entre els exèrcits imperials, quedant els catalans exclosos de les negociacions diplomàtiques.

És evident la connexió entre la signatura del tractat, l'11 d'abril, i la planificació de la campanya de conquesta del Principat; de fet Felip V ja havia adreçat al duc de Pòpuli les instruccions per iniciar l'ocupació militar de Catalunya el dia 3 d'aquell mateix més.

Josep M. Torras creu que la planificació pràctica es va concretar en la reunió que es celebrà el 24 d'abril de 1713, dirigida pel marquès de Bedmar, membre dels Consells d'Estat i Guerra, i on participà el duc de Pòpuli, futur capità general de Catalunya, el marquès de Castel Rodrigo, el comte de Bergeyck, representant l'exèrcit francès, i José Patiño, que tenia la missió d'organitzar l'entrada de les armes a Catalunya.⁴⁴

Joan Mercader i Riba ens diu que Ametller va exercir d'assessor jurídic dels comandaments militars borbònics que dirigien la campanya de conquesta de Catalunya, el duc de Berwick i el duc de Pòpuli.⁴⁵ Ara bé, les dades aportades per Josep M. Torras ens permeten creure que la inclusió del nostre jurisconsult dins del nucli que planificava l'expedició es degué a diversos factors. Primer, era un magistrat català, i havia demostrar sense escletxes la seva fidelitat al Borbó al llarg del conflicte bèl·lic; segon, coneixia personalment als caps pensants de l'expedició, ja que els havia servit amb anterioritat, com el marquès de Bedmar, Montalto, i especialment a Castel Rodrigo, amb qui mantenia relacions clientelars com gendre del seu antic patró, el marquès dels Balbases.

44. TORRAS, *Felip V*, p. 22-24.

45. MERCADER, *El segle XVIII. Els Capitans Generals*, p. 29.

Les setmanes següents les reunions de l'Estat major es van realitzar en diferents localitats aragoneses, i més endavant dins del territori català conquerides pels borbònics. Participants habituals en aquestes trobades eren el comte de Gondomar, el príncep de T'Serclaes, Pòpuli, el marquès de Ceba Grimaldi, Castel Rodrigo, el duc de Medina Sidonia, el de Berwick, el duc de Montalto, el marquès de Canales, així com els principals botiflers, Francesc Ametller, Josep d'Alòs, Francesc Portell, Josep de Marimon i Antoni Potau, etc.⁴⁶

Francesc Portell havia ingressat a l'Audiència el 1685, i ascendí a regent del Consell d'Aragó el 1706, passant a exercir al Consell de Castella quan aquell organisme va ser suprimit el 1707. Considerat home de confiança de Macanaz, fiscal general d'aquest organisme, va ser nomenat un dels cinc presidents d'aquesta institució quan dissenyà la seva reforma. La seva mort el més de març de 1715 va permetre, com veurem, que Francesc Ametller es convertís en l'home fort de Macanaz a Catalunya.⁴⁷

Al mateix temps que el nostre magistrat participava en les reunions que planificaven la conquesta dels últims bastions austracistes de Catalunya, va ser nomenat membre del Consell de Castella l'1 de maig de 1714.⁴⁸ La institució estava en plena crisi, i a més a més es qüestionava la reforma de Macanaz al debilitar-se el cercle de poder que el recolzava a la Cort. Francesc Ametller inicialment es va veure beneficiat de la nova planta aplicada al Consell per Macanaz, ja que ampliava el nombre de magistrats. El mateix dia va ser nomenat José Rodrigo Villalpando, l'aragonès de confiança de Macanaz, més endavant, Secretari de Gràcia i Justícia, i marquès de la Compuesta; però també Apòstol Andrés de Cañas, membre de la filipense Escola de Crist de Salamanca.⁴⁹

Francesc Ametller quan va conèixer el seu nomenament, escriví al marquès de Grimaldo el 3 de juny consultant-li si devia traslladar-se a la Cort

46. TORRAS, *Felip V*, p. 24.

47. Pere MOLAS I RIBALTA, "Catalans a l'administració central de la monarquia al segle XVIII", *Pedralbes*, 8-II (1988), p. 184.

48. Janine FAYARD, *Los miembros del Consejo de Castilla (1621-1746)*, Madrid, 1982, p. 512. Va ser un nomenament directe del monarca, sense prèvia consulta de la *Cámara de Castilla*.

49. Ib. p. 512, i p. 492.

per ocupar el càrrec, contestant-li el 23 de juny “que habiendo dado quanta al Rey, me ha mandado prevenir a V.S. que se detenga por ahora en ese campo hasta nueva orden”.⁵⁰ El que demostra que les autoritats borbòniques l’havien designat perquè exercís a Catalunya, especialment quan la caiguda de Barcelona estava propera.

Desconeixem si la relació d’Ametller amb Grimaldo anava més enllà de l’àmbit professional, però el que si cal remarcar és l’ingrés de José Grimaldo a l’Escola de Crist de Madrid el 1683, durant el regnat de Carles II, quan encara vivia Oleguer Montserrat, un pes fort d’aquesta institució a Roma i Barcelona.⁵¹

La conquesta de Barcelona l’11 de setembre de 1714 va iniciar una dilatada etapa d’interinitat política, en el transcurs de la qual el Principat va estar governat per una institució denominada *Real Junta Superior de Justicia y Gobierno*. Un organisme que no ha merescut l’interès dels historiadors fins la investigació de Josep M. Torras i Ribé, on se’ns revela com una institució “veritablement transcendental per a la fonamentació jurídica i política del règim borbònic a Catalunya”, afirmant que “el procés d’implantació institucional i humana del règim borbònic a Catalunya és difícilment concebible sense tenir en compte l’actuació política i la tasca constituent realitzada per aquesta Real Junta Superior, que hauria de ser considerada amb caràcter general l’autèntic protogovern borbònic a Catalunya”.⁵²

La Reial Junta va ser creada per ordre del mariscal duc de Berwick, el 15 de setembre de 1714, i estava integrada per diferents magistrats de diferents tribunals superiors de Castella, i que havia d’estar presidida per José Patiño, Superintendent General de Justícia i Hisenda. Entre els seus membres hi havia Francesc Ametller, del Consell de Castella, Josep de Marimon, Josep d’Alòs, Rafael Cortada i Salvador Prats i Matas i Pujol.

50. AVM, Papeles de Don Francisco de Ametller. Carta de José Grimaldo a Francesc Ametller, El Pardo, 23 de junio de 1714.

51. L’autora de la següent obra no ens parla de la pertinença de José de Grimaldo a l’Escola de Crist de Madrid, però la seva lectura és fonamental per conèixer el seu *cursus honorum*. Concepción DE CASTRO, *A la sombra de Felipe V. José de Grimaldo, ministro responsable (1703-1726)*, Madrid, 2004.

52. TORRAS, *Felip V*, p.15 i 16.

Un dels organismes anteriors del període austriacista que es va mantenir després de la desfeta de 1714 va ser el Tribunal del Jutge del Breu Apostòlic, perquè com deia el mateix Ametller “es una de las mayores regalías que V.M goza por Breves Apostólicos en Catalunya, y el mayor freno que en estos tiempos puede haver contra los eclesiásticos perturbadores de la quietud pública”.⁵³ L'exercia sempre el bisbe de Girona, essent aleshores, Joan Miquel Taverner, qui va nomenar com a subdelegat del Breu Apostòlic al seu nebot, el canonge Josep Taverner i Dàrdena,⁵⁴ futur bisbe de la mateixa diòcesi al morir el seu oncle. El marquès de Grimaldo, mitjançant carta del 24 de novembre de 1714, li comunicava al subdelegat quins consultors havien d'exercir al Tribunal, essent nomenats Francesc Ametller, Josep d'Alòs i Gregori Prats i Matas. Una nova responsabilitat que demostra el protagonisme indiscutible del nostre juriconsult en el període constituent borbònic a Catalunya.⁵⁵ Aquest tribunal va ser una excel·lent eina de repressió de l'estament eclesiàstic, especialment quan les autoritats borbòniques responsabilitzaven a molt d'ells de la rebel·lió i resistència austriacista de Catalunya.

Una dada transcendental sobre el paper de Francesc Ametller en aquest context de descomposició de les institucions pròpies, però també en el control de la dissidència política, es la localització d'un protocol notarial que ens informa que Francesc Ametller estava actuant a Catalunya amb poders concedits per Melchor de Macanaz, fiscal general del Consell de Castella. Macanaz havia signat el document el dia 19 de gener de 1715 a Madrid, protocol que convertia a Francesc Ametller, del Consell de Castella, i membre de la Reial Junta en el seu procurador i “poder habiente” i “con facultad de substituir”; donant-li la potestat per recollir les lletres i breus, i demés despatxos sol·licitats pel Monarca, que havien d'enviar-se al Consell de Castella, possibilitant fer “requerimientos, cita-

53. Fragment del resum de la ponència de Francesc Ametller per a l'elaboració de la Nova Planta en Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nación catalana*, Barcelona, 1905, p. 662.

54. Aquest canonge de Girona passava informacions puntuals al partit borbònic, com les dificultats sorgides a l'elecció del diputat eclesiàstic per a la renovació de la Generalitat a finals de juny de 1713. A TORRAS, *Felip V*, p. 55.

55. Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB), *Papeles varios, manuscritos e impresos, relativos a asuntos de gobierno de Cataluña*. Es tracta d'una part de l'arxiu personal de Francesc Ametller, i el seu fill, Josep Ametller i Muntaner. Ms. 1971, fol. 278.

ciones, protestas, y todas las demás diligencias, apremios y autos judiciales y extrajudiciales que se requieren”.

Francesc Ametller aplicava a Catalunya la política regalista dissenyada per Melchor de Macanaz, recollint expeditivament els nomenaments eclesiàstics procedents de la Santa Seu. El procediment era el següent, Macanaz enviava el requeriment, mitjançant un reial despatx lliurat des del Suprem de Castella, que el rebia Francesc Ametller, el qual com a procurador del fiscal general li transmetia al Capità General, i aquest el comunicava oficialment al destinatari. Així va succeir quan es va produir-se una vacant al Cabild de la Seu, essent atorgat pel Papa, a Cristòfol Cabirol, pretesament, austriacista, nomenament que fou avortat expeditivament.⁵⁶

El cessament de Macanaz es produí el 7 de febrer de 1715, i es degué a diferents factors. Per una banda, l'arribada de la reina Isabel de Farnesi que suposà el comiat de la princesa dels Ursins, que va comportar l'eliminació de la camarilla d'assessors francesos que recolzaven al fiscal general. Tampoc hem d'oblidar la seva política regalista, especialment el seu escrit del 19 de desembre de 1713, el polèmic *Pedimento o memorial de los cincuenta y cinco párrafos*, que presentà al Consell el 23 d'aquell mes. Un memorial on es recollien els pretesos agravis que l'Estat havia rebut de la Dataria i de la Nunciatura romana. Tot un ideari regalista que seria avortat pels nous cercles de poder a la Cort, així com per la política d'apropament a la Santa Seu practicada per Lluís XIV amb la seva lluita contra el jansenisme. Tampoc hem d'oblidar els atacs de Macanaz al poder dels col·legials, que controlaven l'accés a l'alta administració, i que com fiscal general va intentar neutralitzar, despertant l'odi corporalista d'aquest influent sector jesuític. Macanaz era un manteïsta convençut, que tenia el somni de reformar els antiquats programes universitaris, i propiciar l'estudi del dret patri per sobre d'una formació jurídica, exclusivament basada en el dret romà i el canònic. Finalment, per arrodonir el seu programa de reformes, tenia la

56. APB. Notari Josep Mas. Manual. 836/21 (26 de des. 1714-19 de març de 1715). Francesc Ametller com a procurador de Melchor Macanaz, nomena a Francesc Busquets, notari causindic de Barcelona, i a Marià Alberic de Tarragona com el seus substituïts, el primer, el dia 19 de gener, i el segon, el 5 de febrer de l'any 1715, fols 46-47, i fols. 54-56. Entre els folis 51 i 52, s.f., està recollida la Carta Reial per la qual s'impedia l'acceptació del nomenament del canonge Cabirol.

pretensió de domesticar el Sant Ofici.⁵⁷ Masses enemics per un sol home, per això quan Felip V li va retirar la seva confiança, solament li quedà l'exili. El seu programa no quallarà de nou fins la política reformista de Carles III.

El nomenament de Francesc Ametller com a procurador de Macanaz el 19 de gener de 1715 està relacionat amb la política regalista que volia aplicar el fiscal general del Consell de Castella, essent el nostre juriscònsult, com a membre del Suprem de Castella, l'home que havia de canalitzar les seves decisions i aplicar-les a Catalunya.

Evidentment, la caiguda de Macanaz suposà el fracàs de la reforma del Consell, mitjançant la seva revocació pel decret de 9 de juny de 1714. El Suprem de Castella tornava a la seva antiga planta, el seu president recuperava les seves funcions, i els magistrats es tornaven a reduir a vint-i-dos membres, reapareixent els dos fiscals. Una fiscalia va ser adjudicada a José Rodrigo Villalpando, mà dreta de Macanaz, i futur Secretari de Gràcia i Justícia, el que fa pensar que no tots els homes del fiscal general van ser depurats, sinó reciclats.

El mateix li va succeir a Francesc Ametller, que passà al Consell de Guerra, ja que la reforma del Suprem de Castella havia reduït els consellers, eixint els més novells, mesura que l'afectà, però conservant l'antiguitat i honors que gaudia en el seu nou destí.

El seu nou patró, el marquès de Castel Rodrigo, que al mateix temps que exercia importants càrrecs militars, ingressà al Consell de Guerra el 23 de març de 1714, justament a l'època de les grans reformes de Macanaz, es mantingué després de la seva caiguda, i la contrarreforma que s'aplicà, i cessà definitivament amb la nova reforma que reorganitzà l'organisme el 20 de gener de 1717. L'ingrés del seu client, Francesc Ametller, el seu home de confiança, des dels temps de Sicília a aquesta institució tampoc deuria ser casual.⁵⁸

57. Carmen MARTÍN GAITE, *El proceso de Macanaz. Historia de un empapelamiento*, Madrid, 1970.

58. FRANCISCO ANDÚJAR CASTILLO, *Consejo y consejeros de guerra en el siglo XVIII*, Granada, 1996, p. 172, i p. 188.

En realitat, els seus diferents nomenaments, no van canviar l'activitat principal d'Ametller, ja que la seva tasca estava centrada a Catalunya exercint com a membre de la Reial Junta, feina que continuà, sense moure's de Barcelona fins el 1717. La posició del nostre jurista es va re-fermar el 1715 quan el seu patró, Francisco Pio de Savoïa, marquès de Castel Rodrigo, va ser nomenat Capità General de Catalunya. De fet els dos anteriors en el càrrec no van tenir el seu pes, ni la seva incidència. El primer, el duc de Berwick no romangué més que trenta dies després de la presa de Barcelona; i en quant al príncep Tserclaes i Tilly, que va estar a Catalunya fins a l'agost de 1715, acumulava la governació del Principat amb la d'Aragó que ja gaudia. En realitat, com diu Joan Mercader, "el primer Capità General i Governador de Catalunya, a la manera borbònica",⁵⁹ va ser el príncep Pio de Savoia fins el seu trasllat l'any 1721.

S'entendrà el poder que va anar acumulant Ametller, el qual anava a remolc de la promoció dels seu antic senyor, el marquès dels Balbases, que havia estat triat per Felip V per acompanyar a la nova reina Isabel de Farnesi a Espanya, obtenint la sempre cobejada plaça del Consell d'Estat.⁶⁰ Més profitosa va ser la proximitat personal i geogràfica d'Ametller al seu gendre, marquès de Castel Rodrigo, des de la campanya de conquesta de Catalunya fins al seu nou segon nomenament, com a conseller de Castella.

Seria en aquest període quan elaborà la ponència que donà lloc al Decret de Nova Planta de Catalunya de 1716, que emanà del Consell de Castella, i que ha estat acuradament estudiat per Gay Escoda,⁶¹ donat que va poder incloure la documentació personal que va utilitzar el nostre jurisconsult en la seva elaboració. Simplement afegir, que l'antecedent de Messina va influir en la justificació jurídica que va utilitzar Francesc Ametller, molt més radical que l'articulat del decret definitiu, utilitzant com justificació de la supressió del sistema institucional foral, el delictes de *lesa magestad* i el dret de conquesta en una guerra justa. També inserir el paper d'Ametller dins de la xarxa clientelar que estava teixint

59. Joan MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, 1968, p. 37, n. 37.

60. AHN. Estat, llig. 2692, exps. 68 i 79. La plaça al Consell d'Estat li va ser concedida el 28 de març de 1715, dins llig. 877.

61. Josep M. GAY ESCODA, "La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya", *Revista Jurídica de Catalunya*, 81 (gener-juny 1982), p. 7-94.

Castel Rodrigo i que, finalment, el va portar a ostentar el càrrec que es trobava a la cúspide del nou ordenament borbònic, la Capitania i Governació de Catalunya.

Francesc Ametller es va convertir en el magistrat català més influent a la Cort, ja que tots els assumptes que s'havien de despatxar i que afectaven a Catalunya, van passar a partir d'ara per les seves mans. No en va, fou un dels dos ponents de la Nova Planta que havia d'aplicar-se al Principat, i la seva influència és més que coneguda. Tampoc hem d'oblidar que gràcies al seu dictamen es preservà el dret català a diferència dels que va succeir amb els drets aragonès i valencià, els quals van ser escombrats amb els seus respectius decrets.⁶² També va participar en l'elaboració del Decret de Mallorca que, conjuntament, amb el català, tal com afirmava Joan Mercader i Riba, no solament no són fruit de la precipitació amb què es van dissenyar els de 1707, sinó molt més moderats. Estem d'acord amb Enrique Giménez López quan afirma que cal entendre el règim de Nova Planta com un procés obert el 1707, i que va evolucionar al llarg del segle, i que no va tractar d'introduir íntegrament el model castellà, sinó procurà introduir uns règims, ara provincials, proveïts d'una ordenació pròpia, amb una fiscalització diferent, mitjançant la militarització dels territoris conquerits.⁶³

No hi ha dubte que es va desmantellar tots els fonaments institucionals dels antics regnes forals, però no van desaparèixer tot l'entramat legal d'aquells regnes, sinó aquells que limitaven la *potestas extraordinaria* del monarca.

62. Joaquim CAMPS I ARBOIX, *El decret de Nova Planta*, Barcelona, 1963, p. 34-38; Jesús MORALES ARRIZABALAGA, *La derogación de los fueros de Aragón (1707-1711)*, Huesca, 1986; Pablo FERNÁNDEZ ALBADALEJO, *Fragmentos de monarquía*, Madrid, 1992, pp. 406-409; Josep M. GAY ESCODA, *El Corregidor a Catalunya*, Madrid, 1997; Aquilino IGLESIA FERREIRÓS, *La creación del Derecho. Una historia de la formación de un derecho estatal español*, Barcelona, 1992, II, p. 367-373; José Mª IÑURRITEGUI RODRÍGUEZ, "1707: la fidelidad y los derechos", en P. Fernández Albadalejo, ed., *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Madrid, 2001, p. 245-302.

63. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, *Gobernar con una misma ley. Sobre la Nueva Planta Borbónica en Valencia*, Alicante, 1999, p. 14; Sebastià SOLÉ I COT, *La governació general del Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta, 1716-1808. Una aportació a l'estudi del procediment governatiu de les darreries de l'Antic Règim*, resum de tesi doctoral, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Dret, Bellaterra, 1982, p. 7-8.

El Decret de Nova Planta va ser un esquelet legislatiu, que no regulava totes les institucions que calia reformar, així el règim municipal català va ser completat per altres articulats posteriors, els quals van arrodonir l'organització municipal borbònica, una transformació que ha estat estudiada per Joan Mercader i Riba, i Josep M. Torras i Ribé.

Francesc Ametller va veure recompensat el seus serveis i la seva fidelitat amb escriure, aconseguint el títol de noble pel Principat de Catalunya el 1716, un ascens social excepcional per a un fill de pagesos benestants del Vallès Occidental. També va poder col·locar a parents, i amics en llocs claus de l'administració, ampliant la seva xarxa d'influència. Fins i tot el totpoderós Salvador Prats i Matas, escrivà de Cambra de l'Audiència, un dels seus confidents, quan escrivia en català a Ametller, encapçalava les seves cartes amb tres paraules "Amo, amic i senyor". Són precisament aquestes xarxes clientelars, cohesionadores dels nou ordre borbònic, les que donen explicació a molts fets, per altra banda difícilment visibles amb la documentació estrictament oficial.

El 20 de gener de 1717, Felip V augmentava a vint-i-cinc el nombre de magistrats del Consell, de Castella, "considerando la multiplicidad de negocios que ocurren en el consejo, particularmente después que se han agregado los de la corona de Aragón y que se retarda la expedición por falta de ministros".⁶⁴ La desaparició del Consell d'Aragó el 1707 i l'agregació de les seves tasques al Suprem de Castella, requerien més personal, i bons coneixedors de les realitats dels territoris conquerits. Aquesta ampliació suposà la recuperació de tres consellers, que no per casualitat, tots tres havien ingressat a la institució amb la reforma de Macanaz.

Francesc Ametller va haver d'abandonar Barcelona, traslladant-se definitivament a la Cort fins a la seva mort l'any 1726. Tota la seva trajectòria ens fa pensar en què un cop acabada la seva tasca constituent a Catalunya, és a dir, una vegada s'havia promulgat el Decret de Nova Planta de 1716, era més útil a Madrid com a magistrat. A més a més seria una excel·lent ajuda pel seu senyor, que com a Governador era el president de l'Audiència i, mitjançant el Reial Acord, la diarquia provincial, tenia potestat conjunta amb aquest organisme en matèria de govern. Molts d'aquests

64. FAYARD, *Los miembros*, p. 96.

assumpes es ventilaven i es consultaven al si del Consell de Castella, on segurament passarien per les mans d'Ametller, com succeí, el que va permetre durant el mandat de Castel Rodrigo que el seu criteri prevalgués sobre el de l'Audiència.

Joan Mercader i Riba ja va detectar la gran influència del príncep Pio de Savoia a la Cort, imposant les seves pròpies ternes i opinions per sobre de les elaborades per l'Audiència, atribuint-lo a "tot un sistema d'informació oficiosa adscrit a la Governació General del Principat",⁶⁵ i en realitat aquest aparell oficiós, existia, l'havia teixit Ametller a l'època constituent, fins i tot abans, posant-lo al servei del seu senyor, increment així el seu pes i prestigi a la Cort.

Tal com hem dit abans, el Decret de Nova Planta era un esquelet legislatiu que calia bastir, especialment es necessitava legislar sobre el nou règim municipal. Així, la *Real Cédula introductoria* regulava el sistema de govern polític i econòmic de Barcelona, i demés ciutats i viles cap de corregiment, datada el 13 d'octubre de 1718, va tenir en compte la consulta del marquès de Castel Rodrigo del 7 d'agost de 1717, tal com s'indica al seu encapçalament. El que no diu la documentació oficial és que l'autor de la consulta del marquès havia estat elaborada per Ametller.

En la seva documentació personal hi ha la carta que del Capità General dirigí a Francesc Ametller, datada el 8 de juliol de 1717, en que li demana que:

deseando el acertado dictamen de V.S. le encargo, que (en quedando evacuado el expediente, sobre pretendientes a empleos que con la Consulta de la Real Audiencia, sobre sus instancias remití a V.S. en 30 de Junio pº pº) me expresse sobre la norma que le parece se abra de dar para con estos Regimientos y particularmente sobre los puntos siguientes, assi por esta Capital, (diferenciándola de las demás por su última, várvara, obstinada Defensa y resistencia, por lo cual parece será conveniente tener presente lo que se executo en Mecina, que es el caso más apropiado) como por las demás Ciudades y villas, que han de ser Cavezas de corregimientos, las quales parece avran de regir y gobernarse bajo unas mismas reglas, ordenaciones, y ceremonial, y gozar de unos mismos Privilegios, Honores, y Facultades.⁶⁶

65. MERCADER, *Felip V*, p. 41.

66. BUB, ms. 1974, Papeles varios: carta del marquès de Castel Rodrigo a Francesc Ametller, Barcelona, 8 de juliol de 1717, f. 187 i s., l'enumeració original, f. 142-145. La cita, f. 143.

Pocs fragments poden ser tan eloqüents del què hem anat apuntant anteriorment. Primer, Francesc Ametller, que en aquell moment residia a Madrid, exercint en el Consell de Castella, era el que elaborava les consultes del seu patró, el marquès de Castel Rodrigo, i qui l'aconsellava sobre els candidats idonis per tal d'ocupar els càrrecs de l'administració. Posteriorment, el governador del Suprem de Castella repartia les consultes, adjudicant-li les que feien referència a Catalunya, proporcionant-li tota la documentació necessària per elaborar el seu dictamen. En el cas esmentat, les consultes de l'Audiència i la del príncep Pio, aquesta última, prèviament elaborada pel nostre jurisconsult. A més a més, encara que es demanava l'opinió d'altres consellers de Castella, el seu pes en assumptes relatius al Principat, feia prevaler la seva opinió. S'entendrà que el criteri del Capità General ponderés més que el de l'Audiència.

Finalment, si comparem la consulta elaborada per Ametller i l'articulat final de la *Real Cédula Introductòria*,⁶⁷ pràcticament és igual, el que demostra l'autoria del nostre jurisconsult en l'obra legislativa borbònica de Catalunya, més enllà de la seva coneguda participació com a ponent del Decret de Nova Planta.

El fet de què es parli de les mesures aplicades a la rebel Messina, com un model repressiu a aplicar a Barcelona, també ens reafirma el que havien apuntat abans, especialment quan els dos personatges el coneixien per la seva estada a la ciutat, confirmant la influència d'aquest antecedent, consumat durant el domini de la monarquia hispànica per Joan Josep d'Àustria.

Francesc Ametller també va ser l'autor material de la *Real Cédula de Dotació* de Barcelona del 16 de setembre de 1718, quatre anys després de l'abolició del Consell de Cent pel duc de Berwick, signada i atribuïda a José Rodrigo, secretari d'Estat i Despatx Universal,⁶⁸ qui prèviament havia sol·licitat l'encàrrec al nostre magistrat. Dos juristes que havien ingressat el mateix dia al Suprem de Castella, i tots dos, homes de confiança de Macanaz, i que l'havien sobreviscut a la seva defenestració.

67. Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona*, Barcelona 1871-1872, v. II, p. 540-544.

68. BRUGUERA, *Historia del memorable*, V. II, p. 516-523. Joan Mercader atribuïa l'articulat a la informació proporcionada per Josep Patiño, vegeu, MERCADER, *Felip V*, p. 370.

Francesc Ametller va comptar amb informació de diferents institucions, però el seu dictamen serà pràcticament igual a la *Real Cèdula de Dotación*.⁶⁹ El que ens situa al nostre jurisconsult també com a assessor d'un Secretari de Despatx, refermant la *via reservada*, antagònica de la lenta resolució d'assumptes, mitjançant el sistema polisinòdic, al què Ametller servia des del Consell de Castella.

En conclusió, el *cursus honorum* de Francesc Ametller i Umbert de Roure, fill de pagesos i noble des de 1716,⁷⁰ no es pot entendre sense les relacions clientelars en les què es va inserir gràcies a la tutela que exercí sobre ell el seu oncle polític, Oleguer Montserrat. També, posteriorment, pel recolzament rebut d'importants cortesans, com el duc de Montalto, el marquès dels Balbases i, especialment Castel Rodrigo. La xarxa que ell mateix va teixir exercint com a jurisconsult, li van valer la consideració d'en Macanaz i José Rodrigo Villalpando, entre d'altres. Tot un conjunt de xarxes clientelars, familiars, de paisanatge, o bé d'adscripció espiritual, que ens evidencien els complexos mecanismes d'accés als cercles de poder a l'Antic Règim, així com el paper cabdal dels juristes de l'alta administració de la Monarquia en la seva evolució.

Finalment, Francesc Ametller se'ns revela com un magistrat clau en el nou ordenament borbònic aplicat a Catalunya. Protagonista directe, no solament en l'etapa constituent o protoborbònica, sinó també en la major part de la legislació que s'aplicà després del Decret de Nova Planta; essent la seva coneguda ponència, la punta de l'iceberg de seva incidència legislativa. Un jurisconsult que va establir un fort paral·lelisme entre dues ciutats: Messina i Barcelona, intentant aplicar a la ciutat comtal el model repressiu que després de 1678 s'imposà a l'urbs siciliana per les autoritats espanyoles.

Un botifler que des de la seva posició privilegiada va intentar moderar el rigor de les conseqüències de la militarització de Catalunya, o l'aplicació del cadastre, intercedint a favor de l'ajuntament de Barcelona, on era regidor el seu fill Oleguer, davant dels incompliments de la Intendència

69. BUB, ms. 1974: Papeles varios, fols. 17-116.

70. AHN. Consejos, llig. 17.943, exp. 34: títol de cavaller del Principat, 16 d'octubre de 1716. Jurà davant del Capità General, marquès de Castel Rodrigo.

respecte al seu finançament. Una faceta que caldrà ponderar, però que excedeix l'objectiu d'aquesta comunicació.

Un jurista català que defensà aferrissadament a Felip V amb la creença que era el seu rei natural, un cop jurades les seves Constitucions i celebrades Corts, considerant el capgirament austracista de 1705, un delicte de *lesa magestad*, pel qual el Principat moria civilment, essent legítima la supressió del seu ordre institucional propi, i l'aplicació d'un nou ordenament, on solament es salvà allò que no minvés l'autoritat reial. Responsabilitzant, especialment a la ciutat de Barcelona, segons la seva opinió, víctima d'un sistema municipal amb elements populars, i amb una gran capacitat financera, que la convertia en un ens autònom difícil de controlar per la Corona. La mateixa interpretació que les autoritats espanyoles donaven a la revolta de Messina (1674-1678).

Francesc Ametller va morir a Madrid el dia 9 d'octubre de 1726, la seva tomba, encara que desgastada pel pas del temps, es pot contemplar a la capella de Sant Francesc de Sales, a l'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona,⁷¹ tot un símbol de l'adscripció de tota la seva família a l'obra espiritual del sant florentí.

71. LAPLANA, *L'oratori*, p. 91.